

Aleksandar Ostojić

O KONFERENCIJI „FILOZOFIJA KSENIJE ATANASIJEVIĆ“

Negde u ovo vreme prethodne godine, preciznije 26. i 27. maja 2022. u Kapetan Mišinom zdanju u Beogradu, održana je međunarodna naučna konferencija pod nazivom „Filozofija Ksenije Atanasijević“, a povodom stogodišnjice odbrane doktorata Ksenije Atanasijević. Grupa posvećenih filozofkinja (njih sedam koje su sačinjavale organizacioni odbor konferencije), sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, poduhvatilo se odvažnog zadatka da unutar intelektualne scene regiona reafirmišu najmanje dve važne teme.

Prva tema odnosila se na bogato filozofsko nasleđe Ksenije Atanasijević, čiji potencijal je, paradoksalno, na ovim prostorima nedovoljno korišćen, a još manje istražen. Na primer, Ksenijina doktorska disertacija o Đordanu Brunu, zahvaljujući kojoj je postala prva žena doktor nauka na Univerzitetu u Beogradu i prva priznata filozofkinja u Jugoslaviji, predstavljala je, prema sudu Hilari Gati, nezaobilaznu literaturu za svakog proučavaoca Bruna (Gatti 2011: 93), dok se na prste mogu pobrojati autori koji su se kod nas bavili Ksenijinim doprinosom na ovom polju. Pritom, i ti autori većinski nisu autori, već uglavnom autorke. Nažalost, iz (ne)poznatog razloga, Ksenijinim filozofskim doprinosom bavile su se i bave se prevashodno žene. Naravno, filozofska zaostavština Ksenije Atanasijević nipošto se ne iscrpljuje njenim doktoratom. O značaju njenih izučavanja antičke misli, između ostalog, svedoči pažnje vredna studija Katarine Lončarević objavljena u časopisu *The Monist*: „A Feminist Philosopher on the Fringe of History: Ksenija Atanasijevic and Ancient Greek Philosophy“. Značajna su i Ksenijina etička razmatranja, razumevanje pojmova dobra i zla, rata i mira, stavova Svete Tereze Avilske, Lajbnica, Kanta i mnogih drugih. S obzirom na to, konferencija je prihvatila širok spektar radova koji su razmatrali teorijski doprinos Ksenije Atanasijević, bio on vezan za etiku, metafiziku, antičku ili novovekovnu filozofiju, ili čak analize njenih prevoda Parmenida, Aristotela i Spinoze.

Drugi, možda i važniji fokus jeste razmatranje uloge Ksenije Atanasijević u srpskoj filozofiji i srpskom društvu, ali ne samo neposredno, već i kao metafore, koja izražava odnos žene i filozofije, žene i akademije, žene i društva, a alegorično i svih onih nepravedno skrajnutih interpretacija, tumačenja ili čitanja, koje vladajući narativ nastoji da protera, potčini ili obezvredi. Organizatorke su stoga nastojale da savremenim teorijskim razmatranjima podare onu performativnost, angažovanost i delatnost koja se može naći kako u životu tako i u teoriji Ksenije Atanasijević. Uostalom, Ksenijina borba nije se ticala isključivo ličnog autorkinog domena, bezmalo opterećenog društvenim nepravdama, već je aktivnio učestvovala u radu feminističkih i pacifističkih udruženja koja su se otvoreno zalagala za društvene promene. O tome iscrpno svedoči akribična studija Ljiljane Vuletić *Život i misao Ksenije Atanasijević* koja verovatno za sada predstavlja najveći doprinos u pokušaju da se razume uticaj teorijsko-praktičnih domena života i filozofije Ksenije Atanasijević. Shodno antičkom stanovištu, krajnji zadatak filozofije i jeste da učini čovekov život življivijim, boljim, humanijim. Možemo reći da su i izlaganja na konferenciji pratila i otkrivala domene „nevidljivih darova“ Ksenijinih, upravo u značenju koje im je podarila profesorka Vuletić, bilo da su se fokusirali na strast ili slobodu kao filozofske kvalitete jedne misli, ili su bili usmereni na različite kanonsko-filozofske aspekte Ksenijinog rada.

Konferencija je otvorena uvodnim izlaganjem profesorke Irine Deretić pod naslovom „Šta Ksenija Atanasijević podrazumeva pod filozofijom?“. Autorka je nastojala da istraživački, sistematski i polemički dar Ksenijine misli izrazi kroz predstavljanje jedne sveobuhvatnije vizije filozofije. U slučaju Ksenije Atanasijević, ta sveobuhvatnija filozofija je preko strogog, preciznog pojmovnog mišljenja sazrela u filozofiju „koja se zasniva na intuiciji, duševnom iskustvu i praktičnoj mudrosti“, doakzuje Irina Deretić, ističući značaj i domete ove sveobuhvatnosti, naročito putem tumačenja srpskog narodnog stvaralaštva.

Plenarno izlaganje drugog dana pripalo je Magdaleni Koh, gošći iz Poljske, sa Univerziteta Adam Mickjevič u Poznanju, koja se fokusirala na etičko-filozofski esej „Likovi intrige“. Iz izlaganja smo imali priliku da saznamo kako je Ksenija, praveći tipologiju intriga u društvenom životu beogradskog univerziteta, zapravo ocrtala hijerarhiju i pozicije moći unutar institucije, te patrijarhalni mehanizam na osnovu kojeg je ta hijerarhija uređena.

Navedena izlaganja pratilo je još devet sesija, uz poslednju plenarnu raspravu u kojoj su se razmatrali dometi iznetih ideja. Pored već pomenutih tema, slušaoci su mogli da čuju detaljnije aspekte teorijske rasprave između Ksenije Atanasijević i Branislava Petronijevića o prirodi minima, Ksenijinu analizu Aristotelovog razumevanja prijateljstva, njenu recepciju

Empedokla ili njeno posredovanje i doprinos recepciji španskog filozofa Ortege i Gaseta u Jugoslaviji. Značajna su i zanimljiva i saznanja o obrazovnim dometima njene filozofije kao i analiza dva čuvena Ksenijina portreta koje su naslikali Nadežda Petrović i Uroš Predić. Ovo su, naravno, samo neka od (ne)pravedno izdvojenih izlaganja za potrebe ovog prikaza. Pored izlagača sa domaćih univerziteta, konferencija je ugostila istraživače iz Poljske, Slovenije, Hrvatske, Grčke i Holandije.

Na kraju, nameće nam se pitanje, postoji li razlog izvan uobičajenog akademskog uzusa, zbog kog bismo sada, godinu dana kasnije, čitali, ali i pisali o ovoj konferenciji? Dobrih razloga koji podupiru ovakav gest najmanje je dva. Prvi je taj što nas uskoro (nadamo se do kraja godine) očekuje zbornik sa ove konferencije koji ima izazovan zadatak da se nadoveže na kvalitet prethodnog zbornika o Kseniji Atanasijević pod nazivom *O meni će govoriti moja dela* u izdanju Instituta društvenih nauka, ali nema sumnje da će zbornik u iščekivanju predstavljati značajan doprinos na polju razumevanja filozofije Ksenije Atanasijević.

Drugi razlog je još uvek postojeća ambicija organizatora da nastavi sa organizacijom konferencija u ovom duhu. Naime, Ksenija Atanasijević možda jeste najupečatljiviji, ali nikako i jedini primer žene koja, uprkos svim opstrukcijama sistema, uspeva da zauzme istaknuto mesto na srpskoj filozofskoj sceni. Takav slučaj je, između ostalih, i sa Zagorkom Micić ili Radmilom Šajković, ali i potencijalnim drugim imenima. Retkost studija posvećenih filozofsko-društvenom delanju ovih naučnica sa margine, zajedno sa sve većim rastom interesovanja za njih, govori o prekoj potrebi aktualizacije takve tematike. Nadamo se da će organizacioni tim, nakon vrlo uspešno priredene konferencije o Kseniji Atanasijević, naći elana da nastavi sa organizacijom naučnih skupova na ove teme, kao i da im institucionalna podrška za te poduhvate neće nedostajati.